

Marek Zalisko*

orcid.org/0000-0003-2352-0108

Biegły w sprawach transgranicznych na przykładzie postępowań w zakresie odpowiedzialności kierownika budowy i inspektora nadzoru wobec inwestora w robotach budowlanych prowadzonych w obiekcie zabytkowym

Expert Witness in Cross-Border Cases on the Example of Proceedings on the Liability of the Site Manager and Project Supervision Inspector to the Project Owner in Construction Work Carried Out on a Heritage Site

Słowa kluczowe: biegły, rzeczoznawca, zabytek, kierownik budowy, inspektor nadzoru

Keywords: expert witness, expert, monument, site manager, project supervision inspector

Wprowadzenie

Celem opracowania jest omówienie instytucji biegłego w sporach transgranicznych w postępowaniach w zakresie odpowiedzialności kierownika budowy i inspektora nadzoru wobec inwestora w robotach budowlanych prowadzonych na obiekcie zabytkowym. W procesie inwestycyjno-budowlanym występują wykonawcy, którzy roboty budowlane na obiekcie zabytkowym wykonali w sposób należyty, zgodny ze sztuką budowlaną. Taki krąg wykonawców charakteryzuje się tym, że do wykonanych robót budowlanych nie ma praktycznie większych zastrzeżeń, a projekt budowlany i projekt wykonawczy, a także podpisany przez wykonawcę i inwestora protokół końcowy odbioru robót budowlanych pozwala na stwierdzenie, że inwestor nie będzie kierować wobec wykonawcy roszczeń w postępowaniu pozasądowym lub sądowym. Jednakże można się spotkać także z przykładami obiektów budowlanych, gdzie proces inwestycyjno-budowlany

Introduction

The purpose of this study is to discuss the institution of the expert witness in cross-border disputes in proceedings concerning the liability of the site manager and the project supervision inspector to the project owner with regards to construction work on a heritage site. The real-estate development process features contractors who have carried out construction work on a heritage site in a proper manner, compliant with the rules of the art. This group of contractors is characterized by the fact that there are practically no major objections concerning the quality of their construction work, and the technical design and construction documents, as well as the final protocol of acceptance of the construction work signed by the contractor and the project owner, make it possible to conclude that the project owner will not press claims against the contractor in extrajudicial or judicial proceedings. However, one can also encounter

* dr nauk prawnych, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii; radca prawny

* JD, Faculty of Law, Administration and Economics, Wrocław University; attorney-at-law

Cytowanie / Citation: Zalisko M. Expert Witness in Cross-Border Cases on the Example of Proceedings on the Liability of the Site Manager and Project Supervision Inspector to the Project Owner in Construction Work Carried Out on a Heritage Site. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2024, 78: 141–154

Otrzymano / Received: 14.11.2023 • **Zaakceptowano / Accepted:** 15.02.2024

doi: 10.48234/WK78EXPERT

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

obarczony jest licznymi błędami, nie tylko ze strony niesolidnego i nierzetelnego wykonawcy, lecz także ze strony uczestników procesu budowlanego. Przepis art. 17 prawa budowlanego (dalej „p.b.”) [Ustawa z dnia 7 lipca 1994] precyzyjnie określa uczestników procesu budowlanego, do których należy zaliczyć: inwestora, inspektora nadzoru inwestorskiego, projektanta oraz kierownika budowy lub kierownika robót. Obowiązki inwestora wynikają z art. 18 p.b., inspektora nadzoru inwestorskiego z art. 25 p.b., projektanta z art. 20 p.b., a kierownika budowy lub kierownika robót z art. 22 p.b. Zgodnie z art. 24 ust. 1 p.b. nie jest dopuszczalne łączenie funkcji kierownika budowy i inspektora nadzoru inwestorskiego. W sporach budowlanych prowadzonych na obiekcie zabytkowym może zachodzić konieczność powołania przez sąd biegłego z listy biegłych sądowych (stałych) lub spośród innych osób posiadających odpowiednie kwalifikacje w konkretnej sprawie (*ad causam, ad hoc*). Wydaje się zasadne, aby biegły w sprawach dotyczących zabytków posiadał nie tylko teoretyczne i praktyczne wiadomości specjalne, lecz także wiedzę w dziedzinie zabytków. W przypadku wykonawcy, kierownika budowy, inspektora nadzoru i inwestora, których miejsca zamieszkania i siedziby znajdują się w różnych państwach członkowskich Unii Europejskiej, może zachodzić konieczność ustalenia jurysdykcji, a więc międzynarodowej właściwości sądu, transgranicznego przeprowadzania dowodów, doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych, a w konsekwencji uznania i wykonania orzeczenia sądowego [Gołaczyński 2007, s. 61–62; Zaliszko 2017, s. 1696–1697].

Odpowiedzialność uczestników procesu budowlanego w robotach budowlanych prowadzonych na obiekcie zabytkowym

Definicja legalna zabytku została określona w art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, którym jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową [Ustawa z dnia 23 lipca 2003]. W orzecznictwie NSA trafnie wskazano, że o uznaniu danego dobra za zabytek przesądzają względy materialne, a nie formalne. W konsekwencji o tym, czy mamy do czynienia z zabytkiem, decydują cechy obiektu (przedmiotu) i jego właściwości. Za najcenniejszą wartość zabytku uznaje się jego autentyczność, czyli stopień zachowania oryginalnej substancji. Choć stopień zachowania oryginalnej substancji zabytku nie jest jedynym wyznacznikiem jego autentyczności, stanowi niewątpliwą wyznacznik i źródło wartości zabytkowych. Kryterium autentyczności, w rozumieniu materiałów, technologii, konkretnych rozwiązań projektowych, nierozdzielnie związane jest z pojęciem stanu oryginalnego, który pełni funkcję dokumentu historycznego i wiąże się z oryginalnością samej substancji. Brak autentyczności obiektu przesądza o utracie wartości zabytkowych [Wyrok NSA z 7.12.2022].

cases of construction sites where the real-estate development process is fraught with numerous errors, not only on the part of an unreliable and nondiligent contractor, but also on the part of participants in the construction process. Article 17 of the Construction Law Act (hereinafter referred to as “CL”) [Ustawa z dnia 7 lipca 1994] precisely defines the participants in the construction process, which include the project owner, the project supervision inspector, the designer and the site manager or works manager. The project owner’s duties derive from Article 18 of CL, those of the site supervision inspector from Article 25 of the CL, those of the designer from Article 20 of the CL, and those of the site and works managers from Article 22 of the CL. According to Article 24 sec. 1 of the CL, it is not permissible to combine the functions of site manager and project supervision inspector. In construction disputes concerning a heritage site, it may be necessary for the court to appoint an expert witness from the list of (permanent) court experts or from among other persons suitably qualified for a particular case (*ad causam, ad hoc*). It appears justified that, in cases concerning heritage sites, expert witnesses possess not only theoretical and practical special information, but also be knowledgeable in matters of monuments. In the case of a contractor, site manager, project supervision inspector and project owner whose places of residence and/or registered office are located in different European Union Member States, it may be necessary to establish jurisdiction, i.e., international jurisdiction, cross-border taking of evidence, the delivery of judicial and extrajudicial documents, and consequently the recognition and enforcement of a judicial decision [Gołaczyński 2007, pp. 61–62; Zaliszko 2017, pp. 1696–1697].

Responsibility of the participants of the construction process concerning construction works carried out on a historic site

The legal definition of a monument is set forth in Article 3 pt. 1 of the Monument Protection and Preservation Act, and states that it is an immovable or movable property, parts or assemblages thereof, that are the work of humans or related to human activity and constitute a testimony of a past period or event, whose preservation is in the public interest due to the property’s historical, artistic or academic value [Ustawa z dnia 23 lipca 2003]. The judicial decisions of the Supreme Administrative Court aptly point out that the recognition of an asset as a monument is determined by material, not formal, considerations. Therefore, a building’s (object’s) features and properties define whether or not it is a monument. A monument’s most prized value is its authenticity, which is the degree to which its original substance has survived. Although the degree of preservation of the original substance of a monument is not the only indicator of its authenticity, it is nevertheless a clear determinant and source of heritage values. The criterion of authenticity, in the sense of materials, tech-

Odpowiedzialność kierownika budowy i inspektora nadzoru jako uczestników procesu budowlanego wobec inwestora w robotach budowlanych prowadzonych przy zabytku może wynikać z zawartej umowy, gdzie art. 471 kodeksu cywilnego (dalej także „k.c.”) jest podstawowym przepisem normującym tzw. odpowiedzialność kontraktową [Gniewek, Machnikowski 2023]. Natomiast w przypadku braku odpowiedzialności kontraktowej tych podmiotów może zachodzić odpowiedzialność deliktowa. Obowiązek naprawienia szkody wynika z art. 415 k.c. [Gutowski 2022], gdyż jeżeli kierownik budowy lub inspektor nadzoru ze swej winy wyrządzili inwestorowi szkodę, obowiązani są do jej naprawienia [Postanowienie SN z 24.04.2019]. W orzecznictwie sądów powszechnych przyjmuje się, że szkoda wynikająca z wadliwie wykonanych robót budowlanych na obiekcie zabytkowym winna być ujmowana jako koszt usunięcia wady [Wyrok SA w Krakowie z 29.11.2012]. Stwierdzenie wad w wykonanych robotach budowlanych na obiekcie zabytkowym świadczy o nienależyтым wykonaniu zobowiązania, co daje inwestorowi podstawę do domagania się od kierownika budowy lub inspektora nadzoru jako uczestników procesu budowlanego naprawienia szkody wynikłej z nienależytego wykonania zobowiązania.

Od uczestników procesu budowlanego jako osób pełniących samodzielne funkcje techniczne w budownictwie, a więc od kierownika budowy i inspektora nadzoru, wymaga się podwyższonych standardów postępowania. Podmioty te nie tylko mogą być narażone na odpowiedzialność dyscyplinarną, lecz także podlegają rygorom wynikającym z odpowiedzialności cywilnej, karnej i administracyjnej. Od kierownika budowy i inspektora nadzoru wymaga się wykonania obowiązków wynikających zarówno z prawa budowlanego, jak również tych, które najczęściej będą sprecyzowane w zawartych pisemnych umowach z wykonawcą lub inwestorem. Brak fachowości tych podmiotów w samodzielnym rozwiązywaniu problemów pojawiających się na budowie na obiekcie zabytkowym w związku ze sprawowaną przez nich funkcją może powodować odpowiedzialność kierownika budowy lub inspektora nadzoru wobec inwestora.

W polskim systemie prawnym istnieje szereg autonomicznych reżimów odpowiedzialności, tj. odpowiedzialność cywilna, karna, administracyjna czy dyscyplinarna. Uznanie, że w konkretnej sprawie zostały spełnione przesłanki do poniesienia jednej z nich, nie oznacza samo w sobie uznania spełnienia przesłanek innej odpowiedzialności. W konsekwencji orzeczenie kary dyscyplinarnej nie oznacza oczywiście ponoszenia bezpośrednio odpowiedzialności cywilnej. Co najwyżej okoliczność ta może dowodzić, że konkretny czyn był bezprawny i zawiniony. Jednakże do udowodnienia pozostają jeszcze pozostałe przesłanki odpowiedzialności cywilnej, tj. szkoda i jej wysokość oraz związek przyczynowy między konkretnym czynem a tą szkodą [Postanowienie SN z 14.06.2019].

Do najczęstszych błędów popełnianych przez wykonawców, kierowników budowy i inspektorów nad-

nology, specific design solutions, is inextricably linked to the concept of the original state, which acts as a historical document and is related to the originality of the substance itself. When a building loses its authenticity, it is considered to have lost its heritage values [Wyrok NSA z 7.12.2022].

The responsibility of the site manager and project supervision inspector as participants in the construction process towards the project owner in construction work carried out on a monument can arise from the contract, where Article 471 of the Civil Code (hereinafter referred to as “CC”) is the essential provision that regulates the so-called contractual liability [Gniewek, Machnikowski 2023]. In contrast, in the absence of contractual liability on the part of these entities, there may be tort liability. The obligation to repair damage arises from Article 415 of the Civil Code [Gutowski 2022], because if the site manager or project supervision inspector, through their fault, have caused damage to the project owner, they are obligated to repair said damage [Postanowienie SN z 24.04.2019]. The judicial decisions of the common courts presume that the damage resulting from defectively performed construction work on a monument should be recognized as the cost of removing the defect [Wyrok SA w Krakowie z 29.11.2012]. Finding defects in construction works done on a monument signifies that a contractual obligation has not been sufficiently performed, which gives the project owner the right to demand of the site manager or project supervision inspector, as participants of the construction process, that they repair the damage caused by this performance.

Persons who perform independent technical functions in constructions, and as such the site manager and project supervision inspector, are held to elevated standards of conduct. These entities may not only be subject to disciplinary liability, but are also subject to the rigors of civil, criminal and administrative liability. The site manager and project supervision inspector are required to perform duties under both the construction law and those duties that will most often be specified in the written contracts concluded with the contractor or project owner. The lack of professionalism in the independent solving of problems that may appear at a construction site that covers a monument that is linked to their function may lead to the site manager or project supervision inspector to be held accountable before the project owner.

The Polish legal system features a range of autonomous regimes of liability, namely civil, criminal, administrative or disciplinary liability. Recognition that the prerequisites for one liability have been met in a particular case does not in itself imply recognition that the prerequisites for another liability have been met. Consequently, the imposition of a disciplinary penalty does not, of course, mean incurring civil liability directly. At most, this circumstance can prove that a particular act was unlawful and culpable. However, the

zoru można zaliczyć w szczególności błędy wykonawcze, których można było uniknąć poprzez właściwą kontrolę prowadzenia robót budowlanych na obiektach zabytkowych. W takich przypadkach zwykle dochodzi do sytuacji, w których prowadzenie budowy przez kierownika budowy oraz nadzór ze strony inspektora nadzoru były na bardzo niskim poziomie. Podmioty te przykładowo w dzienniku budowy dokonywały zapisów lakonicznych, zbyt ogólnych i nieprecyzyjnych, gdzie brakowało ważnych zapisów dotyczących np. zgłoszenia i odbioru robót zanikowych, lub dziennik budowy był prowadzony na tyle niestarannie, że wpisów dokonywano w odstępach kilku miesięcy.

W przypadku kierownika budowy jest to naruszenie obowiązku wskazanego w art. 22 ust. 7 p.b. [Postanowienie SN z 23.02.2017], gdyż do podstawowych obowiązków kierownika budowy należy zgłaszanie inwestorowi do sprawdzenia lub odbioru wykonanych robót ulegających zakryciu bądź zanikających oraz zapewnienie dokonania wymaganych przepisami lub ustalonych w umowie prób i sprawdzeń instalacji, urządzeń technicznych i przewodów kominowych przed zgłoszeniem obiektu budowlanego do odbioru. Natomiast w przypadku inspektora nadzoru jest to naruszenie obowiązku wskazanego w art. 25 pkt 3 p.b. [Wyrok WSA w Krakowie z 20.09.2019], gdyż do podstawowych obowiązków inspektora nadzoru inwestorskiego należy sprawdzanie i odbiór robót budowlanych ulegających zakryciu lub zanikających, uczestniczenie w próbach i odbiorach technicznych instalacji, urządzeń technicznych i przewodów kominowych oraz przygotowanie i udział w czynnościach odbioru gotowych obiektów budowlanych i przekazywanie ich do użytkowania.

W sytuacji wykonywania robót budowlanych na obiekcie zabytkowym związanych z wystąpieniem odspojenia się tynków elewacji, jeżeli kierownik budowy i inspektor nadzoru mają jakiegokolwiek wątpliwości co do stanu podłoża murowego pod warstwy tynku renowacyjnego, są zobowiązani do ich fachowego wyjaśnienia przez konsultację z projektantem lub z inwestorem. W przypadku, gdy zachodzi konieczność takiej konsultacji, dopuszcza się także wstrzymanie robót budowlanych, aby kierownik budowy i inspektor nadzoru rozstrzygnęli te wątpliwości, a jeżeli również zachodzi uzasadniona konieczność – zlecenie dodatkowych badań. Nie można dopuścić do sytuacji, w której układanie kolejnych warstw tynku odbywa się z błędami po stronie wykonawcy oraz po stronie kierownika budowy i inspektora nadzoru. Bardzo słaba przyczepność między poszczególnymi warstwami wyprawy tynkarskiej może świadczyć o nieprawidłowej technologii układania, wiązania i dojrzewania poszczególnych warstw tynku renowacyjnego. Decyzja o możliwości układania kolejnej warstwy tynku należy do kierownika budowy i inspektora nadzoru, którzy są uprawnieni do oceny warunków pozwalających na poprawny montaż kolejnej warstwy okładzinowej.

Stwierdzone wady w wykonanych robotach budowlanych na obiekcie zabytkowym mogą świadczyć o nie-

remaining prerequisites of civil liability, i.e., the damage and its amount, as well as the causal link between a specific act and this damage, remain to be proven [Postanowienie SN z 14.06.2019].

The most common faults made by contractors, site managers and project supervision inspectors include, in particular, execution errors that could have been avoided through proper control of the conduct of construction work on historical buildings. In such cases, it is typical that the site manager's handling of the site and the inspector's oversight were very poor. These entities, for example, made laconic, excessively vague and inaccurate entries in the construction log, where important entries concerning, for instance, notifications and handovers of works subject to concealment, or the construction log was kept without due diligence to the extent that with entries spaced months apart.

In the case of a site manager, this is a violation of the duty stipulated in Article 22, sec. 7 of the CL [Postanowienie SN z 23.02.2017], as the essential duties of the site manager include notifying the project owner of inspections or handovers of completed work subject to concealment, as well as ensuring that the tests and inspections of building services, technical equipment and chimney flues as required by regulations or established in the contract are carried out before submitting the final building handover application. However, in the case of a project supervision inspector, this is a violation of the duty indicated in Article 25 pt. 3 of the CL [Wyrok WSA w Krakowie z 20.09.2019], as the essential duties of the project supervision inspector include the inspection and handovers of works subject to concealment, participation in tests and handovers of building services, technical devices and chimney flues, as well as preparation and participation in the final building handover and occupancy procedures.

In the situation of carrying out construction work on a heritage site related to the occurrence of the delamination of facade plaster, if the site manager and project supervision inspector have any doubts about the condition of the masonry substrate under the layers of renovation plaster, they are obligated to professionally investigate them by consulting with the designer or project owner. If there is a need for such consultation, it is also permissible to suspend construction work in order for the site manager and project supervision inspector to resolve these doubts, and if there is also a legitimate need to order additional tests. The laying of successive layers of plaster cannot be allowed with errors on the part of the contractor and on the part of the site manager and project supervision inspector. Very poor bonding between individual layers of plastering may be an indication of improper laying, setting and maturing technology used for the individual layers of restoration plaster. The decision to lay another layer of plaster is to be made by the site manager and project supervision inspector, who are eligible to assess condi-

należytem wykonaniu zobowiązania wobec inwestora nie tylko przez wykonawcę, lecz także przez kierownika budowy i inspektora nadzoru. Szkada w takim przypadku może być ujmowana jako koszt usunięcia wad. Wówczas roboty budowlane mające charakter naprawczy powinny być ujmowane jako koszt usunięcia wad [Wyrok SA w Krakowie z 29.11.2012]. Zatem jeśli błędy wykonawcze obciążają wykonawcę, to nie zwalnia to kierownika budowy i inspektora nadzoru z odpowiedzialności wobec inwestora, gdyż podmioty te jako uczestnicy procesu budowlanego pełnią samodzielne funkcje techniczne w budownictwie. Podlegają oni odpowiedzialności zawodowej i odpowiedzialności z tytułu prowadzonej przez nich działalności gospodarczej.

Rozstrzygnięcie sporów transgranicznych przez sąd krajowy

Roszczenia inwestora wobec kierownika budowy i inspektora nadzoru jako uczestników procesu budowlanego co do zasady są rozstrzygane przez sądy polskie, jeżeli strony procesu mają siedzibę lub miejsce zamieszkania w Polsce. Jednakże w przypadku roszczeń transgranicznych, gdy inwestor, kierownik budowy i inspektor nadzoru oraz sąd mają siedzibę lub miejsce zamieszkania w innych państwach członkowskich, kwestie ustalenia jurysdykcji są ustalane na podstawie rozporządzenia nr 1215/2012 regulującego jurysdykcję i uznawanie orzeczeń sądowych oraz ich wykonywanie w sprawach cywilnych i handlowych (dalej także „rozporządzenie nr 1215/2012”) [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012]. Należy wyjaśnić, że sprawa transgraniczna to taka, w której przynajmniej jedna ze stron ma miejsce zamieszkania lub siedzibę w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie sądu rozpatrującego sprawę [Weitz 2005, s. 498].

Natomiast jeżeli odpowiedzialność kierownika budowy i inspektora nadzoru wynika z umowy, a mają oni miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim, to mogą być pozwani przed sądy w państwie członkowskim, gdzie ma swoją siedzibę inwestor, zgodnie z art. 7 pkt 1 rozporządzenia nr 1215/2012. W takim przypadku jurysdykcja jest określana na podstawie łącznika miejsca wykonania zobowiązania [Geimer 2010, s. 190]. W przypadku, gdy odpowiedzialność kierownika budowy i inspektora nadzoru nie wynika z umowy, w sprawach dotyczących czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego osoby te można pozwać przed sądy miejsca, w którym nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę – zgodnie z art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012 [Świerczyński 2015, s. 54]. Należy podzielić stanowisko Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wynikające z wyroku w sprawie C-304/17 Löber, że pojęcie miejsca, gdzie nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę, dotyczy jednocześnie miejsca, w którym szkoda się urzeczywistniła, a także miejsca, w którym

tions that allow for the proper installation of the successive cladding layer.

Defects in works on a heritage site may indicate the improper performance of a contractual obligation towards the project owner not only by the contractor, but also by the site manager and project supervision inspector. The damage in such a case can be formulated as the cost of removing the defects. In such a case, remedial construction work should be recognized as a cost for the removal of defects [Wyrok SA w Krakowie z 29.11.2012]. Thus, if execution errors are the liability of the contractor, this does not absolve the site manager and project supervision inspector of liability to the project owner, as these entities, as participants in the construction process, perform independent technical functions in construction. They are subject to professional and business liability.

Resolution of cross-border disputes by a referring court

A project owner's claims against the site manager and project supervision inspector as participants in the construction process, as a rule, are settled by Polish courts, if the parties to the process have their registered office or place of residence in Poland. However, in the case of cross-border claims, when the project owner, site manager and project supervision inspector, as well as the court, have their registered office or place of residence in other Member States, the issues of establishing jurisdiction are determined on the basis of Regulation 1215/2012, which regulates jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (hereinafter also as “Regulation 1215/2012”) [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012]. It should be clarified that a cross-border case is one in which at least one of the parties has its registered office or place of residence in a Member State other than the Member State of the court hearing the case [Weitz 2005, p. 498].

However, if the liability of the site manager and project supervision inspector is based on a contract, and they are based in another Member State, they can be sued before a common court in the Member State where the project owner is domiciled in accordance with Article 7 pt. 1 of Regulation 1215/2012. In such a case, jurisdiction is determined based on the connecting factor of the place of performance [Geimer 2010, p. 190]. If the liability of the site manager and project supervision inspector does not arise from the contract, then in tort or tort-like cases, these persons can be sued in the courts of the place where the harmful event occurred or may occur—according to Article 7 pt. 2 of Regulation 1215/2012 [Świerczyński 2015, p. 54]. It is necessary to share the position of the Court of Justice of the European Union arising from the judgment in Case C-304/17 Löber, that the concept of the place where the event causing the damage occurred or may

nastąpiło zdarzenie stanowiące przyczynę szkody [Wyrok TSUE z 12.09.2018]. Mając na uwadze regulacje wynikające z prawa krajowego i z prawa Unii, nic nie stoi na przeszkodzie, aby postępowanie sądowe było prowadzone przed sądem polskim, gdy kierownik budowy i inspektor nadzoru mają swoje miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim. Rzetelność wykonawców w wykonywaniu robót budowlanych na obiektach zabytkowych, a także profesjonalizm kierowników budowy i inspektorów nadzoru powinny zmierzać do braku konieczności stosowania wobec nich pozasądowych lub sądowych sposobów rozwiązywania sporów. Należy dążyć do sytuacji, aby każdy obiekt zabytkowy był wykonany rzetelnie i fachowo, jednocześnie nie dając podstaw do kierowania spraw na drogę postępowania sądowego.

Ponadto minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w sprawach cywilnych związanych z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego, w tym zbiorów publicznych, restytucją dóbr kultury, w tym zwrotem dóbr kultury wyprowadzonych z naruszeniem prawa z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, posiada uprawnienia przewidziane dla prokuratora przepisami kodeksu postępowania cywilnego (dalej także „k.p.c.”) [Zalasińska 2020]. Zaistniała sytuacja powoduje, że do art. 95 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mają zastosowanie przepisy art. 55–60 k.p.c. Prokurator ma uprawnienie do wytoczenia powództwa w każdej sprawie cywilnej na rzecz oznaczonej osoby (art. 55 k.p.c.), a także może wstąpić do postępowania cywilnego w każdym jego stadium (art. 60 k.p.c.). Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym może dotyczyć spraw z elementem krajowym i transgranicznym. Jeżeli minister nie przejawiał inicjatywy procesowej w tym zakresie, to brak jego udziału w sprawie nie tylko nie może być uznany za przyczynę nieważności postępowania, lecz także nie może zostać zakwalifikowany jako uchybienie procesowe mające wpływ na wynik sprawy [Postanowienie SN z 9.04.2010; Ginter, Michalak 2016]. W przypadku prawomocnego wyroku zapadłego w sprawie wytoczonej przez prokuratora ma on powagę rzeczy osądzonej pomiędzy stroną, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo, a stroną przeciwną. Jednakże w sprawach o roszczenia majątkowe prawomocne rozstrzygnięcie sprawy nie pozbawia strony zainteresowanej, która nie brała udziału w sporze, możliwości dochodzenia swoich roszczeń w całości lub w tej części, w której nie zostały zasądzone (art. 58 k.p.c.). Dodatkowo minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wojewódzki konserwator zabytków mogą występować na zasadach przewidzianych dla pokrzywdzonego i oskarżyciela posiłkowego w postępowaniu karnym, na prawach strony w postępowaniu administracyjnym oraz na prawach oskarżyciela publicznego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia (art. 95 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

occur concerns both the place where the damage materialized and the place where the event causing the damage occurred [Wyrok TSUE z 12.09.2018]. Bearing in mind the regulations under national and EU law, there is nothing to prevent court proceedings from being conducted before a Polish court when the site manager and project supervision inspector are domiciled in another Member State. The reliability of contractors in carrying out construction work on historic buildings, as well as the professionalism of site managers and project supervision inspectors, should aim at not having to use extrajudicial or judicial means of dispute resolution against them. It is necessary to strive for a situation in which each project on a historical building is carried out fairly and professionally, while at the same time not giving rise to litigation.

In addition, the minister responsible for culture and national heritage protection in civil cases related to the protection of monuments and cultural heritage, including public collections, restitution of cultural property, including the return of cultural property taken out of the territory of the Republic of Poland in violation of the law, has the powers provided to the prosecutor by the provisions of the Code of Civil Procedure (hereinafter referred to as CCP) [Zalasińska 2020]. This situation makes the provisions of Articles 55–60 of the CCP applicable to Article 95(1) of the Monument Protection and Preservation Act. The public prosecutor has the right to bring an action in any civil case in favor of a designated person (Article 55 of the CCP), and may join civil proceedings at any stage (Article 60 of the CCP). The prosecutor's participation in civil proceedings may involve cases with a domestic and cross-border element. If the minister did not take the procedural initiative in this regard, the minister's failure to participate in the case not only cannot be considered a reason for the invalidity of the proceedings, but also cannot be qualified as a procedural defect that affects the outcome of the case [Postanowienie SN z 9.04.2010; Ginter, Michalak 2016]. In the event of a final judgment rendered in a case brought by a prosecutor, it has *res judicata* between the party in whose favor the prosecutor brought the action and the opposing party. However, in cases involving property claims, the final resolution of the case does not deprive an interested party who did not participate in the dispute of the opportunity to assert their claims in whole or in the part in which they were not adjudicated (Article 58 of the Code of Civil Procedure). In addition, the minister responsible for culture and national heritage protection or the voivodeship monument conservation officer may act on the terms provided for the wronged party and auxiliary accuser in criminal proceedings, on the rights of a party in administrative proceedings, and on the rights of a public prosecutor in misdemeanor proceedings (Article 95 sections 2 and 3 of the Monument Protection and Preservation Act).

Opinia biegłego w postępowaniu sądowym

Sąd krajowy rozstrzygając spór sądowy, może na podstawie art. 278 § 1 k.p.c. w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii [Flaga-Gieruszyńska, Klich 2021, s. 1240]. Znaczenie dowodu z opinii biegłego w postępowaniu sądowym polega na tym, że dowód ten ma charakter szczególny, gdyż zasadniczo nie służy ustalaniu okoliczności faktycznych, lecz ich ocenie przez pryzmat wiadomości specjalnych. Do dokonywania wszelkich ustaleń w procesie powołany jest sąd, a nie biegły. Strony powinny wykazywać fakty, z których wywodzą skutki prawne, a zadaniem biegłego jest naświetlenie wyjaśnianych okoliczności z punktu widzenia wiadomości specjalnych przy uwzględnieniu zebranego w toku procesu i udostępnionego materiału dowodowego [Postanowienie SN z 10.01.2020]. Sąd powszechny może postanowić o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego wpisanego na listę prowadzoną przez prezesa sądu okręgowego lub też rzeczoznawcy z listy prowadzonej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, gdyż rzeczoznawca ma prawo do wydawania ocen i opinii na rzecz organów ochrony zabytków, organów wymiaru sprawiedliwości, prokuratury, policji, organów Krajowej Administracji Skarbowej, Straży Granicznej, Najwyższej Izby Kontroli oraz Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad [Ustawa z dnia 23 lipca 2003, art. 100 ust. 2]. Argumentacja taka znajduje potwierdzenie w orzecnictwie, gdyż biegły może być powołany przez sąd z listy biegłych sądowych (stałych) lub spośród innych osób posiadających odpowiednie kwalifikacje w konkretnej sprawie (*ad causam, ad hoc*). Obowiązek sprawdzenia kwalifikacji osoby powołanej w charakterze biegłego spoczywa na sędzi, chyba że chodzi o biegłego sądowego, którego kwalifikacje są sprawdzane przed wpisaniem na listę biegłych sądowych. Wybór właściwego biegłego pozostaje do decyzji sądu orzekającego. Obowiązek wysłuchania stron przewidziany w art. 278 § 1 k.p.c. nie jest obowiązkiem bezwzględnym, gdyż prawo wyboru biegłego można pozostawić sędziemu wyznaczonemu lub sądowi wezwanemu, co oznacza, że ustawodawca pozwala na oderwanie od siebie czynności dopuszczenia dowodu z opinii biegłego od czynności wyboru konkretnego biegłego. W konsekwencji sąd wydając postanowienie dowodowe o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego, może ograniczyć się do określenia specjalności biegłego i wskazania tezy dowodowej, co do której biegły ma sporządzić opinię. Wskazanie konkretnego biegłego może nastąpić w drodze wykonania wydanego postanowienia dowodowego [Postanowienie SN z 6.12.2019].

Posiadanie wiadomości specjalnych przez biegłych powinno być wykazane dokumentami lub innymi dowodami. Natomiast ocena, czy posiadanie wiadomości specjalnych zostało dostatecznie wykazane, należy do

Expert witness testimony in court proceedings

A domestic court, when deciding a litigation, may, pursuant to Article 278 §1 of the CCP, in cases that require specialist information, after hearing the parties' requests as to the number of expert witnesses and their selection, summon one or more expert witnesses to consult them [Flaga-Gieruszyńska, Klich 2021, p. 1240]. The significance of evidence in the form of expert witness testimony in court proceedings is that this evidence is of a special nature, as it is not generally used to establish facts, but to evaluate them through the prism of specialist information. The court, not the expert witness, is appointed to make all determinations in a trial. The parties should prove the facts from which they derive legal consequences, and the expert witness's task is to present the circumstances from the point of view of specialist knowledge, taking into account the evidence collected and presented in the course of the trial [Postanowienie SN z 10.01.2020]. A common court may decide to admit evidence in the form of expert witness testimony provided by an expert witness included in the list kept by the president of the district court, or an expert from the list kept by the minister responsible for culture and the protection of national heritage, as the expert has the right to issue appraisals and opinions for statutory conservation services, judicial authorities, prosecutors, the police, bodies of the National Tax Administration, the Border Guard, the Supreme Audit Office and the General Directorate of National Roads and Highways [Ustawa z dnia 23 lipca 2003, art. 100 sec. 2]. This argumentation is supported by judicial decisions, as an expert witness can be appointed by the court from the list of (permanent) court expert witnesses or from among other persons qualified for a particular case (*ad causam, ad hoc*). The duty to verify the qualifications of a person appointed as an expert witness rests with the court, unless it is an expert witness whose qualifications are verified before being included in the list of court experts. The selection of the appropriate expert witness is at the discretion of the adjudicating court. The obligation to hear the parties stipulated in Article 278 sec. 1 of the CCP is not an absolute obligation, since the right to select an expert witness can be left to the designated judge or the requested court, which means that the legislator allows the act of admitting expert testimony as evidence to be separated from the act of selecting a specific expert witness. Consequently, the court, when issuing an evidentiary resolution to admit expert witness testimony as evidence, may limit itself to specifying the expert's specialization and indicating the proof of evidence based on which their testimony is to be based. The designation of a specific expert witness can be done by executing the previously issued evidentiary resolution [Postanowienie SN z 6.12.2019].

An expert witness's specialist knowledge should be certified with documents or other proofs. How-

prezesa sądu okręgowego (§ 12 ust. 2). W razie potrzeby ustanowienia biegłego prezes może w szczególności zwrócić się do właściwych stowarzyszeń lub organizacji zawodowych, przedsiębiorstw państwowych, instytucji, szkół wyższych oraz urzędów państwowych o wskazanie osób posiadających teoretyczne i praktyczne wiadomości specjalne w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności (§ 14) [Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005]. Niewątpliwie rzeczoznawca z listy prowadzonej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego jest obowiązany do wydawania ocen i opinii na wniosek organów wymiaru sprawiedliwości [Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004, § 8 pkt 1], co powoduje, że brak jest przeszkód do dopuszczania przez sądy powszechne dowodu z opinii biegłego sporządzonej przez rzeczoznawcę z listy prowadzonej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Natomiast przepis art. 278 § 1 k.p.c. dopuszcza możliwość dopuszczenia przez sąd dowodu z opinii sporządzonej na zlecenie organu władzy publicznej w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę [Wyrok SA w Szczecinie z 12.04.2019]. Znaczenie przepisu art. 278 § 1 k.p.c. jest wystarczająco praktyczne, gdyż dopuszcza wykorzystanie przed sądem cywilnym lub gospodarczym opinii sporządzonej na zlecenie organu władzy publicznej w innym postępowaniu. Wówczas opinia rzeczoznawcy z listy prowadzonej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego sporządzającego opinię na zlecenie organu władzy publicznej w innym postępowaniu może zostać dopuszczona przed sądem powszechnym, który powinien dokonać jej oceny pod kątem takich cech jak logika wyводу, zupełność, staranność, kategoryczność, jasność czy rzeczowość. W takiej sytuacji dowód z opinii biegłego podlega ocenie sądu według mierników właściwych dla przedmiotu konkretnej opinii, a więc z punktu widzenia zgodności z zasadami logicznego rozumowania, wiedzy powszechnej, podstaw teoretycznych opinii wskazujących na wiedzę biegłego, sposobu formułowania opinii i jej wniosków, także ze względu na ich jednoznaczność i zgodność z postawionymi biegłym pytaniami, jednakże bez wnikania w zakres materii opinii, która wynika z wiedzy specjalistycznej biegłych [Postanowienie SN z 10.08.2017].

Sąd może zażądać ustnego lub pisemnego uzupełnienia opinii złożonej przez biegłego lub jej wyjaśnienia, a także dodatkowej opinii od tych samych lub innych biegłych (art. 286 k.p.c.). Każda opinia biegłego podlega ocenie dokonywanej przez sąd na podstawie art. 233 § 1 k.p.c. i właściwych dla jej przedmiotu kryteriów zgodności z zasadami logiki i wiedzy powszechnej, poziomu wiedzy biegłego, podstaw teoretycznych opinii, a także sposobu motywowania oraz stopnia stanowczości wyrażonych w niej wniosków. Sąd ma obowiązek dopuszczenia dowodu z dalszych opinii biegłych lub opinii instytutu, gdy zachodzi taka potrzeba, a więc gdy przeprowadzona już opinia zawiera istotne luki, jest niekompletna, bo nie odpowiada na postawione tezy

ever, the assessment of whether possession of specialist knowledge has been sufficiently demonstrated is the task of the district court president (§12 sec. 2) If it is necessary to appoint an expert witness, the court president may ask relevant trade associations or organizations, state enterprises, institutions, universities and government offices to identify persons with theoretical and practical specialist knowledge in a particular branch of science, technology, art, crafts, as well as other skills (§ 14) [Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24.01.2005]. Undoubtedly, an expert witness from the list kept by the minister responsible for culture and the protection of national heritage is obligated to provide appraisals and testimony at the request of the judicial authorities [Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004, § 8(1)], which means that there are no obstacles to the admission by common courts of evidence in the form of expert witness testimony prepared by an expert witness from the list kept by the minister responsible for culture and the protection of national heritage.

On the other hand, the provision of Article 278 sec. 1 of the CCP allows the court to admit evidence in the form of a report prepared at the request of a public authority in other proceedings provided for by the Act [Wyrok SA w Szczecinie z 12.04.2019]. The meaning of the provision of Article 278 sec. 1 of the CCP can be considered practical, as it allows for presenting before a civil or commercial court a report commissioned by a public government body for different case proceedings. In such a case, the report of an expert, from the list kept by the minister responsible for culture and the protection of national heritage, who prepares an opinion at the request of a public government body in another proceeding may be admitted before a common court, which should evaluate it for such features as logical argumentation, completeness, diligence, downrightness, clarity or factuality. In such a case, evidence in the form of an expert witness testimony is subject to evaluation by the court, according to the criteria appropriate to the subject of a particular testimony, that is, from the point of view of compliance with the principles of logical reasoning, common knowledge, the theoretical basis of the testimony indicating the expert's knowledge, the manner in which the testimony and its conclusions are formulated, also due to their unambiguity and compliance with the questions asked, but without going into the scope of the matter of the testimony, which derives from the expertise of the expert witnesses [Postanowienie SN z 10.08.2017].

The court may request oral or written supplementation of the submitted expert witness testimony or clarification thereof, as well as additional testimony from the same or other expert witnesses (Article 286 of the CCP). Each expert witness testimony report is subject to evaluation by the court on the basis of Article 233 sec. 1 of the CCP and matter-appropriate criteria of compliance with the principles of logic

dowodowe, niejasna czy nienależycie uzasadniona lub nieweryfikowalna, tj. gdy przedstawiona ekspertyza nie pozwala organowi orzekającemu zweryfikować zawartej w niej rozumowania co do trafności wniosków końcowych [Wyrok SA w Krakowie z 20.04.2023]. W zaistniałej sytuacji sąd może na podstawie art. 290 § 1 k.p.c. zażądać opinii odpowiedniego instytutu naukowego lub naukowo-badawczego. Sąd może zażądać od instytutu dodatkowych wyjaśnień bądź pisemnych, bądź ustnych przez wyznaczoną do tego osobę, może też zarządzić złożenie dodatkowej opinii przez ten sam lub inny instytut. W orzecznictwie wyjaśniono, że brak jest przeciwwskazań do włączenia w poczet materiału dowodowego wniosków płynących z opinii jednego z członków zespołu biegłych wydających opinię. Jeżeli wymagane są wiadomości specjalne z różnych dziedzin, celowe jest powołanie kilku biegłych, każdego o innej specjalności. W takiej sytuacji należy odrębnie określić zadania każdego z nich i zdecydować, czy mają oni złożyć opinię łączną (art. 285 § 2 k.p.c.). Opinia łączna obejmuje nie tylko wspólną opinię kilku biegłych z tej samej dziedziny nauki, lecz także opinię kompleksową kilku biegłych z różnych dziedzin nauki. Jeżeli biegli nie są zgodni w swych poglądach, wydają opinie oddzielnie. Opinia instytutu naukowego (badawczego) nie jest odrębnym środkiem dowodowym, lecz odmianą dowodu z biegłych. Kryterium podstawowym pozwalającym uznać dany podmiot za instytut jest prowadzenie przez niego badań naukowych. Inne jednostki organizacyjne, w tym spółki z ograniczoną odpowiedzialnością niemające statusu instytutu badawczego, mogą wydawać opinię, jeżeli posiadają potrzebne wiadomości specjalne. Opinia instytutu musi być podjęta kolegialnie i wyrażać stanowisko całego instytutu. Jeżeli opinię sporządzi samodzielnie jeden z pracowników instytutu, nie będzie to opinia w rozumieniu art. 290 k.p.c., lecz opinia biegłego jako osoby fizycznej [Postanowienie SN z 6.12.2019].

Przeprowadzanie dowodów w sprawach transgranicznych

W przypadku prowadzenia przez sąd sprawy z elementem transgranicznym może zachodzić konieczność dopuszczenia i przeprowadzenia dowodów na podstawie rozporządzenia nr 2020/1783 regulującego współpracę między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (dalej także „rozporządzenie nr 2020/1783”) [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783]. Rozporządzenie nr 2020/1783 ma zastosowanie w sprawach cywilnych lub handlowych, w przypadku których sąd państwa członkowskiego, zgodnie z prawem tego państwa członkowskiego, występuje z wnioskiem o przeprowadzenie dowodu do właściwego sądu innego państwa członkowskiego lub o przeprowadzenie dowodu bezpośrednio w innym państwie członkowskim (art. 1 ust. 1) [Banaszewska, Kostwiński 2021, s. 1491–1493]. Jednak nie można wystąpić z wnioskiem w celu uzyskania dowodu, który

and common knowledge, the expert witness's level of knowledge, the theoretical basis of the opinion, as well as the manner of argumentation and degree of conclusiveness of the testimony's findings. The court is obligated to admit evidence of additional expert witness testimony reports or institute reports when there is such a need, i.e., when the previous testimony contains significant gaps, is incomplete because it does not provide proof of evidence, is unclear or inadequately justified or unverifiable, i.e., when the testimony report presented does not allow the adjudicating body to verify the reasoning contained in it as to the accuracy of the final conclusions [Wyrok SA w Krakowie z 20.04.2023]. In this situation, the court may, pursuant to Article 290 sec. 1 of the CCP, request testimony from a relevant scientific or research institute. From the institute, the court may request additional explanations, either in writing or orally, by a person designated to do so, and may order the submission of an additional report by the same or another institute. Judicial decisions have clarified that there is no contraindication to the inclusion in evidence of the conclusions of the opinion of one of the members of the team of expert witnesses issuing the report. If specialist knowledge from different fields is required, it is advisable to appoint several expert witnesses, each with a different specialization. In such a situation, it is necessary to separately determine the tasks of each of them and decide whether they are to file a joint testimony (Article 285 sec. 2 of the CCP). A joint testimony includes not only the joint testimony of several expert witnesses from the same academic field, but also the comprehensive opinion of several expert witnesses from different academic fields. If the expert witnesses do not agree in their views, they shall provide testimonies separately. The opinion of a scientific (research) institute is not a separate means of evidence, but a variation of expert witness evidence. The essential criterion for recognizing an entity as an institute is that it conducts academic research. Other organizational bodies, including limited liability companies, that do not have the status of a research institute may issue a testimony report if they have the necessary specialist knowledge. The report of the institute must be written collegially and express the position of the entire institute. If the report is prepared by one of the institute's employees alone, it will not be an opinion within the meaning of Article 290 of the CCP, but the opinion of an expert witness, as an individual [Postanowienie SN z 6.12.2019].

Taking evidence in cross-border cases

When a court presides over a case with a cross-border element, it may be necessary to admit and take evidence on the basis of Regulation 2020/1783 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (taking of evidence), (hereinafter also as “Regulation 2020/1783”)

nie jest przeznaczony do wykorzystania w postępowaniu sądowym, które już zostało wszczęte lub które ma zostać wszczęte (art. 1 ust. 2).

W postępowaniu transgranicznym w sprawie o przeprowadzenie dowodu sąd wezwany wykonuje wniosek niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 90 dni od wpływu wniosku. Sąd wezwany wykonuje wniosek zgodnie ze swoim prawem krajowym. Sąd wzywający może zwrócić się do sądu wezwanego o przeprowadzenie dowodu z wykorzystaniem określonej technologii porozumiewania się, w szczególności z wykorzystaniem wideokonferencji lub telekonferencji. Sąd wezwany korzysta z technologii porozumiewania się, chyba że byłoby to niezgodne z jego prawem krajowym lub sąd wezwany nie może tego uczynić z powodu poważnych trudności praktycznych. Jeżeli sąd wzywający lub sąd wezwany nie dysponują technologią porozumiewania się, mogą udostępnić sobie takie technologie porozumiewania się na podstawie porozumienia (art. 12). Przedstawiciele sądu wzywającego mają prawo być obecni przy przeprowadzaniu dowodu przez sąd wezwany, jeżeli jest to zgodne z prawem państwa członkowskiego sądu wzywającego. Pojęcie „przedstawiciel” obejmuje sędziów wyznaczonych przez sąd wzywający zgodnie z jego prawem krajowym. Sąd wzywający może wyznaczyć także inne osoby, np. biegłego, zgodnie ze swoim prawem krajowym (art. 14). Jeżeli sąd występuje z wnioskiem o przeprowadzenie dowodu bezpośrednio w innym państwie członkowskim, przekazuje wniosek jednostce centralnej lub właściwemu organowi tego państwa członkowskiego przy użyciu formularza L zawartego w załączniku I do rozporządzenia nr 2020/1783. Bezpośrednie przeprowadzenie dowodu jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy może nastąpić dobrowolnie i bez użycia środków przymusu. Jeżeli bezpośrednio przeprowadzenie dowodu wymaga przesłuchania osoby, sąd wzywający informuje tę osobę, że przeprowadzenie dowodu jest dobrowolne. Bezpośredniego przeprowadzenia dowodu dokonuje sędzia lub jakkolwiek inna osoba (np. biegły), wyznaczeni zgodnie z prawem państwa członkowskiego sądu wzywającego [Zalisko 2022, s. 143].

W przypadku, gdy należy przeprowadzić dowód z przesłuchania osoby znajdującej się w innym państwie członkowskim i sąd wystąpi z wnioskiem o bezpośrednie przeprowadzenie dowodu, sąd ten przeprowadza dowód z wykorzystaniem wideokonferencji lub innych technologii porozumiewania się na odległość, pod warunkiem że dysponuje taką technologią i jeżeli uzna w świetle okoliczności danej sprawy, że skorzystanie z takiej technologii jest odpowiednie. Wniosek o bezpośrednie przeprowadzenie dowodu z wykorzystaniem wideokonferencji lub innych technologii porozumiewania się na odległość składa się przy użyciu formularza N zawartego w załączniku I do rozporządzenia nr 2020/1783. Sąd wzywający i jednostka centralna lub właściwy organ wezwanego państwa członkowskiego, lub sąd wyznaczony do udzielenia praktycznej pomocy w bezpośrednim przeprowadzeniu dowodu dokonują

[Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783]. Regulation 2020/1783 applies to civil or commercial cases where a court of a Member State, in accordance with the law of that Member State, requests the taking of evidence from the competent court of another Member State or the taking of evidence directly in another Member State (Article 1 par. 1)[Banaszewska, Kostwiński 2021, pp. 1491–1493]. However, no request may be made to obtain evidence that is not intended for use in legal proceedings that have already been initiated or are about to be initiated (Article 1 par. 2).

In cross-border proceedings on the taking of evidence, the requested court shall execute the request immediately, but no later than ninety days from the receipt of the request. The requested court shall execute the request in accordance with its national law. The requesting court may ask the requested court to take evidence using a specific communication technology, in particular, using video or teleconferencing. The requested court shall use communication technology unless it would be incompatible with its domestic law or the requested court cannot do so due to serious practical difficulties. If the requesting court or the requested court does not have communication technology, these courts may make such communication technology available to each other by agreement (Article 12). Representatives of the requesting court have the right to be present at the taking of evidence by the requested court, if this is compliant with the law of the Member State of the requesting court. The term “representative” includes judges appointed by the requesting court in accordance with its national law. The requesting court may also appoint other persons, such as an expert witness, in accordance with its national law (Article 14). If the court requests the taking of evidence directly in another Member State, it shall forward the request to the central body or the competent authority of that Member State using Form L in Annex I to Regulation 2020/1783. Direct taking of evidence is admissible only if it can be done voluntarily and without coercive measures. If the direct taking of evidence requires the hearing of a person, the requesting court shall inform the person that the taking of evidence is voluntary. The direct taking of evidence is carried out by a judge or any other person, such as an expert witness, appointed in accordance with the law of the Member State of the requesting court [Zalisko 2022, p. 143].

In an event when evidence of the hearing of a person located in another Member State is to be taken and the court requests that the evidence be taken directly, the court shall take the evidence using video conferencing or other long-distance communication technology, provided that the court has such technology and if the court finds in light of the circumstances of the case that the use of such technology is appropriate. A request for direct taking of evidence by videoconferencing or other remote communication technologies

praktycznych uzgodnień dotyczących tego przesłuchania. Sąd wzywający, na wniosek, otrzymuje w razie potrzeby pomoc w znalezieniu tłumacza ustnego (art. 20).

Doręczenia dokumentów sądowych i pozasądowych w sporach transgranicznych

Doręczenia w sporach transgranicznych są dokonywane na podstawie rozporządzenia nr 2020/1784 regulującego doręczenia w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1784]. Dopuszcza ono możliwość doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych za pośrednictwem bezpiecznego i niezawodnego zdecentralizowanego systemu informatycznego (art. 5). Ponadto przewiduje inne sposoby przekazywania i doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych, np. drogą dyplomatyczną lub konsularną (art. 16), przez przedstawicieli dyplomatycznych lub urzędników konsularnych (art. 17), drogą pocztową (art. 18), drogą elektroniczną (art. 19) i sposoby bezpośrednie (art. 20) [Zalisko, Gołaczyński 2023, s. 215–217].

Należy wyjaśnić, że doręczenia za pośrednictwem bezpiecznego i niezawodnego zdecentralizowanego systemu informatycznego, których podstawą jest przepis art. 5 ust. 1 rozporządzenia nr 2020/1784, zaczną obowiązywać najwcześniej od 1 kwietnia 2025, gdyż przepis ten ma zastosowanie dopiero po upływie 3 lat od dnia wejścia w życie aktów wykonawczych, które ustanawiają zdecentralizowany system informatyczny. Do tego czasu doręczenia transgraniczne dokonywane są w formie papierowej.

Natomiast od 1 maja 2025 obowiązywać będzie rozporządzenie nr 2023/2844 w sprawie cyfryzacji współpracy sądowej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i handlowych o charakterze transgranicznym oraz współpracy wymiarów sprawiedliwości i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych o charakterze transgranicznym oraz zmieniające niektóre akty w tych dziedzinach [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2844].

Podsumowanie

Biegły może być powołany przez sąd z listy biegłych sądowych (stałych) lub spośród innych osób posiadających odpowiednie kwalifikacje w konkretnej sprawie. Brak jest przeszkód, aby rzeczoznawca z listy prowadzonej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego sporządził na zlecenie sądu powszechnego opinię jako biegły, gdyż w takim przypadku konieczne jest wydanie przez sąd postanowienia dowodowego w konkretnej sprawie. Zresztą rzeczoznawca jest obowiązany do wydawania ocen i opinii na wniosek organów wymiaru sprawiedliwości, co wzmacnia jego pozycję w postępowaniu dowodowym prowadzonym przez sąd *meriti*. Zasadne jest, aby biegły w sporach budowlanych w sprawach dotyczących zabytków posiadał uprawnienia

shall be submitted using Form N contained in Annex I to Regulation 2020/1783. The requesting court and the central body or competent authority of the requested Member State, or the court designated to provide practical assistance in the direct taking of evidence shall make practical arrangements for this hearing. The requesting court, upon request, shall be assisted in finding an interpreter if necessary (Article 20).

Service of judicial and extrajudicial documents in cross-border disputes

Service in cross-border disputes is made on the basis of Regulation 2020/1784, which regulates the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial cases [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1784]. It allows for the service of judicial and extrajudicial documents through a secure and reliable decentralized information system (Article 5). In addition, it provides for other methods of transmission and service of judicial and extrajudicial documents, i.e., by diplomatic or consular channels (Article 16), by diplomatic representatives or consular officials (Article 17), by mail (Article 18), electronically (Article 19) and directly (Article 20) [Zalisko, Gołaczyński 2023, pp. 215–217].

It should be clarified that service through a secure and reliable decentralized information system, which is based on the provision of Article 5 par. 1 of Regulation 2020/1784, will not take effect until April 1, 2025 at the earliest, as this provision does not apply until three years after the entry into force of the executing acts that establish the decentralized information system. Until then, the cross-border service of documents is made in paper form.

From May 1, 2025, Regulation 2023/2844 on the digitalization of judicial cooperation and access to justice in cross-border civil, commercial and criminal matters, and amending certain acts in the field of judicial cooperation will be in force [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2844].

Conclusions

An expert witness may be appointed by the court from a list of (permanent) expert witnesses or from among persons with qualifications suitable for a given case. There are no obstacles to an expert from the list kept by the minister responsible for culture and the protection of national heritage to prepare an opinion as an expert witness (*ad hoc*) on the order of a common court, since in such a case it is necessary for the court to issue an evidentiary resolution in a specific case. The expert is obligated to render assessments and reports upon the request of the justice system's bodies, which enhances the expert's position in evidentiary proceedings conducted by the court hearing the case on the merits. It is reasonable that an expert witness in construction disputes in cases involving monuments

budowlane do projektowania, sprawdzania projektów architektoniczno-budowlanych i technicznych oraz sprawowania nadzoru autorskiego (art. 12 ust. 1 pkt 1 p.b.) i kierowania budową lub innymi robotami budowlanymi (art. 12 ust. 1 pkt 2 p.b.). W praktyce może dochodzić do sytuacji, w których zakres uprawnień budowlanych biegłego w sporach dotyczących zabytków ograniczony jest jedynie do tych wynikających z art. 12 ust. 1 pkt 1 p.b. lub z art. 12 ust. 1 pkt 2 p.b. Jednak należy uznać za trafne, aby biegły w sprawach dotyczących zabytków posiadał uprawnienia budowlane, o których mowa w przepisie art. 12 ust. 1 pkt 1 p.b., i uprawnienia budowlane, o których mowa w przepisie art. 12 ust. 1 pkt 2 p.b. Ponadto biegły powinien posiadać wiedzę w dziedzinie zabytków, co powoduje, że rzeczoznawca taką wiedzą dysponuje. W doktrynie prawa podkreśla się, że do sądu należy obowiązek dbania, aby powołany biegły miał należyte kwalifikacje pozwalające na sporządzenie rzetelnej i merytorycznie prawidłowej opinii [Sieńko 2022]. Sąd w postępowaniu dowodowym sięga po dowód z opinii biegłego wówczas, gdy do rozstrzygnięcia sprawy w sporach budowlanych wymagane są wiadomości specjalne. Sąd dopuszczając dowód z opinii biegłego w sporach transgranicznych, może wystąpić z wnioskiem o przeprowadzenie dowodu do właściwego sądu innego państwa członkowskiego lub o przeprowadzenie dowodu bezpośrednio w innym państwie członkowskim. Na gruncie rozporządzenia nr 2020/1783 dopuszcza się, aby biegły jako przedstawiciel sądu wzywającego był obecny przy przeprowadzaniu dowodu przez sąd wezwany, a także aby dokonał bezpośredniego przeprowadzenia dowodu w innym państwie członkowskim. W takim przypadku od biegłego można wymagać nie tylko posiadania teoretycznych i praktycznych wiadomości specjalnych w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, lecz także posiadania wiedzy w danej dziedzinie, która może się okazać konieczna z uwagi na przeprowadzenie dowodu w innym państwie członkowskim. Katalog posiadania takiej wiedzy przez biegłego ma charakter otwarty, gdyż znajomość języka urzędowego innego państwa członkowskiego może okazać się kluczowa z uwagi na konieczność przesłuchania świadka, stron procesu, badania dokumentów sporządzonych w innym języku, znajomość specyfiki rynku usług budowlanych, norm branżowych obowiązujących w budownictwie, teoretycznych i praktycznych wiadomości specjalnych z zakresu budownictwa w innym państwie członkowskim oraz zagadnień odpowiedzialności zawodowej inżynierów budownictwa w innym państwie członkowskim (prawo korporacyjne). Od 14 marca 2024 biegły wpisany na listę biegłych sądowych ma obowiązek posiadania konta w portalu informacyjnym (art. 157 § 1a prawa o ustroju sądów powszechnych) [Ustawa o zmianie ustawy].

should possess a license to design, verify architectural and technical designs, and perform designer supervision (Article 12(1)(1) of the CL) and direct construction or other construction work (Article 12(1)(2) of the CL). In practice, there may be situations in which the scope of an expert witness's construction license in disputes involving monuments is limited only to those under Article 12(1)(1) of the CCP or Article 12(1)(2) of the CCP. However, it should be considered pertinent that an expert witness in cases involving monuments should have the construction license referred to in the provision of Article 12(1)(1) of the CL and the construction license referred to in the provision of Article 12(1)(2) of the CL. In addition, the expert witness should have knowledge in the field of monuments, which makes that the expert has such knowledge. The doctrine of law emphasizes that it is the court's responsibility to ensure that the appointed expert witness is duly qualified to prepare a reliable and substantively correct testimony report [Sienko 2022]. In evidentiary proceedings, the court takes expert evidence when specialist knowledge is required for the resolution of the case in construction disputes. When admitting expert evidence in cross-border disputes, the court may request that the evidence be taken before the competent court of another Member State or that the evidence be taken in another Member State. Under Regulation 2020/1783, it is permitted for an expert witness, as a representative of the requesting court, to be present at the taking of evidence by the requested court, as well as to take direct evidence in another Member State. In such a case, an expert witness may be required not only to have theoretical and practical specialist knowledge in a particular branch of science, technology, art, craftsmanship, but also to have knowledge in a particular field that may become necessary in view of the taking of evidence in another Member State. The catalog of such knowledge is open-ended, as knowledge of the official language of another Member State may be crucial due to the need to question witnesses, litigants, the examination of documents prepared in another language, knowledge of the specifics of the construction services market, industry standards applicable to construction, theoretical and practical specialist knowledge of construction in another Member State, and issues of professional liability of civil engineers in another Member State (corporate law). As of March 14, 2024, an expert witness registered on the list of court expert witnesses is required to have an information portal account (Article 157 § 1a of the Law on the System of Common Courts Act) [Ustawa o zmianie ustawy].

Bibliografia / References

Opracowania / Secondary sources

- Banaszewska Anna, Kostwiński Marcin, *Współpraca państw członkowskich UE w zakresie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych i handlowych*, [w:] *System Postępowania Cywilnego. Dowody w postępowaniu cywilnym*, t. 2, red. Łukasz Błaszczak, Warszawa 2021.
- Flaga-Gieruszyńska Kinga, Klich Aleksandra, *Dowód z opinii biegłego*, [w:] *System Postępowania Cywilnego. Dowody w postępowaniu cywilnym*, t. 2, red. Łukasz Błaszczak, Warszawa 2021.
- Geimer Reinhold, [w:] Geimer Reinhold, Schütze Rolf, *Europäisches Zivilverfahrensrecht, Kommentar*, München 2010, art. 5.
- Ginter Artur, Michalak Anna, [w:] Ginter Artur, Michalak Anna, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Warszawa 2016, art. 95.
- Gniewek Edward, Machnikowski Piotr (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Gołaczyński Jacek, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007.
- Gutowski Maciej (red.), *Kodeks cywilny, t. 2: Komentarz. Art. 353–626*, Warszawa 2022.
- Sieńko Małgorzata, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1: *Art. 1–477(16)*, red. Małgorzata Manowska, [b.m.] 2022, art. 278 k.p.c.
- Świerczyński Marek, [w:] *Jurysdykcja, uznawanie orzeczeń sądowych oraz ich wykonywanie w sprawach cywilnych i handlowych. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012. Komentarz*, red. Jacek Gołaczyński, Warszawa 2015, art. 7.
- Weitz Karol, *Europejskie prawo procesowe cywilne*, [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, red. Andrzej Wróbel, Kraków 2005.
- Zalasińska Katarzyna, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Zalisko Marek, *Rola zawodowego pełnomocnika w sporach transgranicznych*, [w:] *Wykonywanie zawodu radcy prawnego. 40-lecie samorządu radcowskiego. Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość*, red. Krystian Mularczyk, Michał Pyrz, Tomasz Scheffler, Anna Zalesińska, Warszawa 2022.
- Zalisko Marek, *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych*, [w:] *Meritum. Postępowanie cywilne*, red. Elwira Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2017.
- Zalisko Marek, Gołaczyński Jacek, *Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych drogą elektroniczną w sprawach transgranicznych w rozporządzeniu nr 2020/1784, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji”*, t. 133, Wrocław 2023.

Akty prawne / Legal acts

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w zakresie opieki nad zabytkami, Dz.U. 2020, poz. 1901.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych, Dz.U. 2005, nr 15, poz. 133.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783 z dnia 25 listopada 2020 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (przeprowadzanie dowodów) (wersja przekształcona), OJ L 405, 2.12.2020, s. 1–39.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1784 z dnia 25 listopada 2020 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych („doręczanie dokumentów”) (wersja przekształcona), OJ L 405, 2.12.2020, s. 40–78.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2844 z dnia 13 grudnia 2023 r. w sprawie cyfryzacji współpracy sądowej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i handlowych o charakterze transgranicznym oraz współpracy wymiarów sprawiedliwości i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych o charakterze transgranicznym oraz zmieniające niektóre akty w tych dziedzinach, Dz.U. UE L z 2023, s. 2844.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona), Dz.U. UE L 351 z 20.12.2012, s. 1.
- Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 7 lipca 2023 r., Dz.U. 2023, poz. 1869.
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, Dz.U. 2023, poz. 682.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. 2022, poz. 840 ze zm.

Orzeczenia / Rulings

- Postanowienie Sądu Najwyższego z 6.12.2019, V CSK 206/19.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 9.04.2010, III CSK 336/09, LEX nr 602267.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z 10.01.2020, III CSK 194/19.

Postanowienie Sądu Najwyższego z 10.08.2017, I CSK 328/17.
Postanowienie Sądu Najwyższego z 14.06.2019, I CSK 805/18.
Postanowienie Sądu Najwyższego z 23.02.2017, I CSK 573/16.
Postanowienie Sądu Najwyższego z 24.04.2019, V CSK 477/18.
Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7.12.2022, II OSK 3937/19.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 20.04.2023, I AGa 69/21.
Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 29.11.2012, I ACa 1033/12.
Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 12.04.2019, I ACa 996/16.
Wyrok TSUE z 12.09.2018, C-304/17, Helga Löber przeciwko Barclays Bank plc, EU:C:2018:701.
Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 20.09.2019, II SA/Kr 665/19.

Streszczenie

Biegły może być powołany przez sąd z listy biegłych sądowych (stałych) lub spośród innych osób posiadających odpowiednie kwalifikacje w konkretnej sprawie. Nie ma przeszkód, by rzeczoznawca z listy prowadzonej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego sporządził na zlecenie sądu powszechnego opinię jako biegły. Rzeczoznawca jest obowiązany do wydawania ocen i opinii na wniosek organów wymiaru sprawiedliwości, co wzmacnia jego pozycję w postępowaniu dowodowym prowadzonym przez sąd. Sąd sięga po dowód z opinii biegłego wówczas, gdy do rozstrzygnięcia sprawy wymagane są wiadomości specjalne. Dopuszczając dowód z opinii biegłego w sporach transgranicznych, sąd może wystąpić z wnioskiem o przeprowadzenie dowodu do właściwego sądu innego państwa członkowskiego lub o przeprowadzenie dowodu w innym państwie członkowskim. W prawie Unii dopuszcza się, aby biegły jako przedstawiciel sądu wzywającego był obecny przy przeprowadzaniu dowodu przez sąd wezwany, a także aby dokonał bezpośredniego przeprowadzenia dowodu w innym państwie członkowskim.

Abstract

An expert witness may be appointed by the court from a list of (permanent) expert witnesses or from among persons with qualifications suitable for a given case. An expert from the list of the minister responsible for matters of culture and national heritage protection to draft a report as an expert witness. The expert is obligated to render assessments and reports upon the request of the justice system's bodies, which enhances the expert's position in evidentiary proceedings conducted by the court. The court motions for expert witness testimony as evidence when special information is required to make a decision. When admitting expert evidence in cross-border disputes, the court may request that the evidence be taken before the competent court of another Member State or that the evidence be taken in another Member State. European Union law allows an expert witness to, as a representative of the requesting court, attend to the taking of evidence by the requested court, and to directly take evidence in the form of expert witness testimony in another Member State.